

รู้เท่าทันโรคพิษสุนัขบ้า (Rabies, Hydrophobia)

โรคพิษสุนัขบ้า (Rabies)

- ความรู้เรื่องโรคพิษสุนัขบ้า (Rabies) โรคพิษสุนัขบ้าในคนนิยมเรียก โรคกลัวน้ำ (Hydrophobia) ส่วนในภาษาอีสานเรียก โรคหมาว้อ โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคติดเชื้อของระบบประสาทส่วนกลางที่มีอันตรายร้ายแรงถึงชีวิต พบในสัตว์เลือดอุ่นทุกชนิด ทั้งสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่าและยังติดต่อมาสู่มนุษย์ พาหะนำโรคที่สำคัญที่สุดสู่มนุษย์ และสัตว์อื่นๆ คือ สุนัข รองลงมาคือแมว ในบ้านเรานั้นมีรายงานการเกิดโรคพิษสุนัขบ้า ในโคปีละประมาณ ๖๐ ตัว ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับที่พบในยุโรปหรืออเมริกา ซึ่งมีนับล้านตัวในแต่ละปี พาหะนำเชื้อที่สำคัญในบ้านเราคือ สุนัขพบได้ประมาณร้อยละ ๙๕ แมวร้อยละ ๔ สัตว์เลี้ยงพวกโค กระบือ สุกร ม้า และสัตว์ป่าที่เลี้ยงลูกด้วยนมราวร้อยละ ๑ สำหรับในแถบประเทศละตินอเมริกานั้น พบพาหะที่สำคัญคือค้างคาวดูดเลือด (Vampire bat) ซึ่งเป็นสาเหตุให้โคตายปีละนับแสนตัว สาเหตุและการติดต่อ เกิดจาก Rabies virus ซึ่งเป็น RNA virus รูปร่างคล้ายกระสุนปืน ปลายด้านหนึ่งโค้งมนและปลายอีกด้านหนึ่งตัดตรงถูกทำลายได้ง่ายด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ การติดเชื้อที่สำคัญที่สุดคือการถูกสัตว์เป็นบักกัด เมื่อเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าเข้าสู่ร่างกายโดยการถูกกัด ข่วน เลีย หรือน้ำลายสัตว์กระเด็นเข้าแผลรอยขีดข่วน เยื่อบุตา จมูก ปาก หรือการปลูกถ่ายกระจกตา จากผู้ที่เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า เชื้อจะยังคงอยู่บริเวณนั้นระยะหนึ่ง โดยเพิ่มจำนวนในกล้ามเนื้อ ก่อนจะเดินทางผ่านเข้าสู่เส้นประสาทส่วนปลาย ไชสันหลัง และเข้าสู่สมอง มีการแบ่งตัวในสมอง พร้อมทำลายเซลล์สมอง และปล่อยเชื้อกลับสู่ระบบขับถ่ายต่างๆ เช่น ต่อม้ำลาย น้ำปัสสาวะ น้ำตา ตามแขนงประสาทต่างๆ ทำให้เกิดอาการ บางรายเกิดอาการช้านานเกิน ๑ ปี บางรายเกิดอาการเร็วเพียง ๔ วันเท่านั้น แต่โดยเฉลี่ย ๓ สัปดาห์ถึง ๔ เดือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ
 - จำนวนเชื้อที่เข้าไป บาดแผลใหญ่ ลึก หรือมีหลายแผล มีโอกาสที่เชื้อจะเข้าไปได้มาก
 - ตำแหน่งที่เชื้อเข้าไป ถ้าอยู่ใกล้สมองมาก เชื้อก็จะเดินทางไปถึงสมองได้เร็ว ถ้าน้ำลายถูกผิวหนังปกติ ไม่มีรอยข่วนหรือบาดแผล ไม่มีโอกาสติดโรค การติดต่อโดยการหายใจ มีโอกาสน้อยมาก ยกเว้นมีจำนวนไวรัสในอากาศเป็นจำนวนมาก เช่น ในถ้ำค้างคาวนอกจากนั้นติดต่อจากการกินได้ ถ้ามีบาดแผลภายในช่องปากและหลอดอาหาร ซึ่งจะพบกรณีสัตว์กินเนื้อสัตว์ที่ป่วยตายใหม่ๆ
 - อายุคนที่ถูกกัด เด็กและคนชราจะมีความต้านทานของโรคต่ำกว่าคนหนุ่มสาว

- ความรุนแรงของเชื้อ เชื้อจากสัตว์ป่าอันตรายกว่าสัตว์เลี้ยง สุนัขและแมวที่ป่วยด้วยโรคพิษสุนัขบ้า สามารถแพร่เชื้อได้ก่อนแสดงอาการ เพราะ เชื้อจะออกมาในน้ำลายเป็นระยะ ๆ ประมาณ ๑-๗ วัน ก่อนแสดงอาการ
- วิธีตรวจวินิจฉัยโรคพิษสุนัขบ้าทางห้องปฏิบัติการ
- ตรวจหาแอนติเจนต่อเชื้อไวรัสพิษสุนัขบ้าด้วยวิธี Fluorescent Antibody Technic (FAT)
- ตรวจยืนยันด้วยการแยกเชื้อไวรัสพิษสุนัขบ้า ในกรณีที่เกิดการตรวจหาแอนติเจนด้วยวิธี FAT เป็นลบ สามารถตรวจยืนยันได้โดยวิธีการดังต่อไปนี้ ๒.๑ Mouse Inoculation Test (MIT) ๒.๒ Cell Isolation
- ตรวจหาสารพันธุกรรมของไวรัสพิษสุนัขบ้าโดยวิธี Polymerase Chain Reaction (PCR) ใช้เป็นวิธีพิเศษ ในกรณีที่ไม่สามารถสรุปผลด้วยวิธีการตรวจหาแอนติเจนและวิธีการแยก เชื้อไวรัส หรือกรณีตัวอย่างที่ไม่ใช่เนื้อสมอง
- ตรวจหาระดับนิวทรัลไลซิงแอนติบอดี
 - Mouse Neutralization Test (MNT)
 - Rapid Fluorescent Focus Inhibition Test (RFFIT) เอกสารอ้างอิง ๑. ประเสริฐ ทองเจริญ, โรคพิษสุนัขบ้า. พิมพ์ครั้งที่ ๑ โรงพิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๒๓ : ๑๕, ๓๐ ๒. จันทพงษ์ วะสี, แนวทางการแก้ปัญหาการดูแลป้องกันรักษาผู้สัมผัสหรือสงสัยว่าสัมผัส โรคพิษสุนัขบ้า, เอกสารแจก ในการประชุมสัมมนาวิชาการสหสัวรรชใหม่ของการสาธารณสุขและการ จัดการโรคพิษสุนัขบ้า ในประเทศไทย, โรงแรมโลตัส ปางสวนแก้ว เชียงใหม่, วันที่ ๑๒-๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ ๓. กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข, คู่มือการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคพิษสุนัขบ้า ๒๕๔๓ : ๕๘ ๔. Laboratory techniques in Rabies, ๔th edition, WHO, Geneva, ๑๙๙๖ วิธีการควบคุมโรค ก. มาตรการป้องกัน จดทะเบียนและออกใบอนุญาตเลี้ยงสุนัข และฉีดวัคซีนสุนัข จับและกำจัดสุนัขไม่มีเจ้าของ (อาจรวมถึงการฉีดวัคซีนแมวด้วย) และให้สุนัขศึกษาแก่เจ้าของสัตว์ และประชาชนเกี่ยวกับ - การควบคุมสุนัขและแมว ถือเป็นเรื่องสำคัญ คือ เมื่อนาสัตว์เลี้ยงออกนอกบ้านโดยเฉพาะในที่สาธารณะที่มีผู้คนพลุกพล่าน จะต้องผูกสุนัขด้วย - สัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่าที่มีท่าทางแปลก ๆ หรือมีอาการป่วย อาจก่ออันตรายได้จึงไม่ควรจับหรืออุ้ม ในกรณีที่มีสัตว์ป่วยหรือมีสัตว์กัดคนหรือกัดสัตว์อื่นๆ ต้องแจ้งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขหรือตำรวจในท้องที่ และกักขังเพื่อสังเกตอาการสัตว์นั้น - ไม่ควรนำสัตว์ป่ามาเลี้ยง เพราะอาจนำโรคนี้มาสู่คนได้ - ในสภาพสังคมที่ยังไม่เอื้ออำนวยในการดำเนินการมาตรการข้างต้นอย่างเข้มงวด จำเป็นต้องให้วัคซีนแก่สุนัขทั้งหมดเป็นประจำ สุนัขและแมวที่กัดคน (แม้ว่ามีอาการปกติขณะที่กัด) ต้องกักขังไว้เพื่อสังเกตอาการ ๑๐ วัน หรืออาจทำลายสัตว์นั้นทันที และส่งตรวจหาเชื้อทางห้องปฏิบัติการ สุนัขและแมวที่มีอาการผิดปกติควรทำลาย และส่งตรวจทันที สุนัขและแมวที่มีราคาหรือเจ้าของไม่ต้องการทำลาย ต้องระมัดระวัง ถ้าทำได้ควรกักขังและสังเกตแสดง ซึ่งปกติแล้วหากสัตว์มีเชื้อในวันที่กัด ก็มักจะเริ่มมีอาการของโรคภายใน ๕ - ๘ วัน เช่น มีพฤติกรรมเปลี่ยนไปจากเดิม ต่อมาจะมีอาการแบบบ้าดุร้าย หรือแบบอัมพาต และตายในที่สุด สัตว์ป่าทุกชนิดควรทำลายและส่งตรวจทันที กรณีสัตว์ในสวนสัตว์กัดคน อาจจะเป็นการเหมาะสมที่จะให้วัคซีน/ซีรัม แก่ผู้ถูกกัด

มากกว่าที่จะทำลายสัตว์ ควรกักขังและสังเกตอาการภายใน ๖-๑๒ เดือน ถ้ามีสัตว์ตาย ควรส่งหัวสัตว์ไปยังห้องปฏิบัติการเพื่อตรวจหาเชื้อ โดยใส่ในถุงพลาสติกหนา ๆ และแช่ในน้ำแข็ง (ห้ามแช่แข็ง) สุนัข แมว ที่ไม่เคยได้รับวัคซีนมาก่อน เมื่อถูกสัตว์ที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้ากัด ควรทำลายทั้งทันที หากไม่ทำลายต้องกักขังสัตว์ในกรงที่แข็งแรงนานอย่างน้อย ๖ เดือน ภายใต้การดูแลของสัตวแพทย์ และต้องได้รับวัคซีนอย่างน้อย ๑ เดือน ก่อนอนุญาตให้เจ้าของรับกลับ ถ้าเป็นสุนัขหรือแมวที่เคยได้รับวัคซีนมาก่อน ก็ให้ฉีดวัคซีนกระตุ้นซ้ำ ๑ เข็มทันที พร้อมทั้งกักบริเวณหรือผูกมัดอย่างน้อย ๓ เดือน ผู้ที่เสี่ยงโรคสูง เช่น สัตวแพทย์ ผู้ทำงานเกี่ยวกับเชื้อโรคนี และนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเขตที่มีโรคชุก ควรได้รับการป้องกันโรคล่วงหน้า โดยฉีดวัคซีนเซลล์เพาะเลี้ยงขนาด ๑ มล. เข้ากล้ามเนื้อ หรือ ๐.๑ มล.เข้าในหนัง จำนวน ๓ เข็ม ในวันที่ ๐, ๗ และ ๒๘ ถ้ากำลังได้รับยา chloroquine ป้องกันโรคมาลาเรีย ควรหลีกเลี่ยงการฉีดวัคซีนเข้าในหนังเพราะภูมิคุ้มกันจะถูกกด ควรฉีดเข้ากล้ามเนื้อ การป้องกันหลังถูกสัตว์กัด ทำได้โดย - การรักษาบาดแผลสัตว์กัดทันทีเป็นวิธีการป้องกันที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด กำจัดไวรัสที่แผลโดยการล้างและรักษาบาดแผลอย่างถูกต้องและทั่วถึงทันทีด้วยน้ำและสบู่ (ถ้าไม่มีอาจใช้ผงซักฟอก) เมื่อมาถึงสถานพยาบาล ควรได้รับการล้างแผลซ้ำ ถ้าแผลลึกต้องล้างให้ถึงก้นแผล และใส่ยาฆ่าเชื้อ เช่น โพรพิโดนไอโอดีน ไม่ควรเย็บแผล (เพราะรอยเย็บจะเอื้อให้เชื้อเข้าไปสู่ปลายประสาทได้ง่ายขึ้น) ถ้าจำเป็นต้องเย็บแผล ให้เย็บหลวม ๆ เพื่อเป็นช่องทางให้เชื้อที่อาจยังหลงเหลือได้มีการระบายออกไปได้ และต้องทำหลังจากฉีด Immune globulin เข้าที่แผลแล้วเท่านั้น - การให้ภูมิคุ้มกันโรคโดยฉีด Rabies immune globulin (RIG) โดยเร็วที่สุดเพื่อทำลายเชื้อที่แผล และตามด้วยการฉีดวัคซีนเพื่อกระตุ้นให้ร่างกายสร้างภูมิคุ้มกัน RIG : ให้ภูมิโกลบูลินผลิตจากม้า (ERIG) ขนาด ๔๐ IU/น้ำหนักตัว ๑ กก. หรือให้ชนิดผลิตจากคน (HRIG) ขนาด ๒๐ IU/น้ำหนักตัว ๑ กก. ควรพยายามฉีดเข้าที่แผลให้ได้มากที่สุด ถ้ายังเหลืออยู่จึงฉีดเข้ากล้ามเนื้อสะโพก วัคซีน : การฉีดวัคซีน ๑ มล. เข้ากล้ามเนื้อบริเวณต้นแขน ๕ เข็ม ในวันที่ ๐, ๓, ๗, ๑๔ และ ๓๐ ถือเป็นวิธีมาตรฐาน หรืออาจฉีดวัคซีนเข้าในหนัง ๒ จุด ในวันที่ ๐, ๓, ๗ และ ๑ จุดในวันที่ ๓๐ และ ๙๐ ซึ่งได้ผลใกล้เคียงกัน แนวทางการตัดสินใจว่าจะให้การป้องกันด้วยวัคซีน/RIG ทันทีหรือรอสังเกตอาการของสุนัข แมว ก่อน ควรพิจารณาปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน ได้แก่ ประวัติการได้รับวัคซีนของสัตว์ พฤติกรรมและอาการของสัตว์ขณะที่กัด ความชุกของการเกิดโรคในพื้นที่ หากไม่มั่นใจ ควรให้การป้องกันทันที โดยเฉพาะเด็กหรือผู้ถูกกัดเป็นแผลฉกรรจ์ และสังเกตสัตว์เมื่อครบ ๑๐ วัน ถ้าสุนัข แมว ยังมีอาการปกติอยู่ก็หยุด ไม่ต้องฉีดวัคซีนเพิ่มต่อไป - การแพ้วัคซีน ส่วนใหญ่มีการแพ้เฉพาะที่ เช่น ปวด บวม แดง คันบริเวณที่ฉีด บางคนอาจมีอาการแพ้ทั่วไปที่ไม่รุนแรง เช่น ไข้ ปวดศีรษะ คลื่นไส้ ปวดกล้ามเนื้อ ปวดท้อง วิงเวียน บางคนอาจมีผื่นคันตามร่างกาย หรือลมพิษ แต่พบไม่บ่อย ในสหรัฐอเมริกา มีรายงาน ๒ ราย เกิดอัมพาตของระบบประสาทแบบชั่วคราว (transient neuroparalytic illness) จาก HDCV คนที่ได้รับการฉีดกระตุ้นบ่อยๆ อาจมี hypersensitivity ได้ประมาณ ๖เปอร์เซ็นต์ ในวันที่ ๒-๒๑ หลังได้รับ HDCV โดยมีอาการผื่นแพ้ (pruritic rash) ลมพิษ (urticaria) ปวดข้อ ข้ออักเสบ (angioedema) คลื่นไส้ อาเจียน มีไข้ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อครั้งเนื้อครั้งตัว อ่อนเพลีย แต่อาการเหล่านี้

ทุเลาได้จากจากการให้ antihistamines น้อยรายที่ต้องให้ corticosteroids หรือ epinephrine HRIG ไม่มีอาการแพ้รุนแรง ปัจจุบัน ERIG ที่ใช้อยู่มีความบริสุทธิ์มาก มีอัตราแพ้เพียงประมาณ ๑-๖ เปอร์เซ็นต์ และอาการแพ้ไม่รุนแรง - ให้การป้องกันอื่น ๆ เพราะแผลสุนัขหรือแมวกัด อาจมีการติดเชื้อแบคทีเรียบางชนิด รวมทั้งเชื้อบาดทะยัก จึงควรพิจารณาการให้วัคซีนบาดทะยัก และยาต้านจุลชีพด้วย ข. การควบคุมผู้ป่วย ผู้สัมผัส และสิ่งแวดล้อม การรายงานผู้ป่วย : โรคนี้เป็นโรคที่ต้องแจ้งความไปยังเจ้าหน้าที่สาธารณสุข การแยกผู้ป่วย : ป้องกันการสัมผัสกับน้ำมูก น้ำลาย ของผู้ป่วย การทำลายเชื้อ : น้ำลายและสิ่งที่ปนเปื้อนน้ำลายผู้ป่วยต้องนำไปฆ่าเชื้อ แม้ว่า จะยังไม่มียาทางการแพทย์ป้องกันการดูแลคนไข้ แต่ผู้ดูแลคนไข้ควรสวมถุงมือ เสื้อคลุม และสวม ผ้า ปิดปากจมูก การกักกัน : ไม่จำเป็น การให้ภูมิคุ้มกันแก่ผู้สัมผัส : ผู้สัมผัสคนไข้ ถ้ามีแผลที่ ผิวหนังหรือเยื่อบุตา จมูก ปาก และสัมผัสน้ำลายผู้ป่วย ควรได้รับวัคซีนด้วย การสอบสวนผู้ สัมผัสและแหล่งโรค : ค้นหาสัตว์ที่กัดและผู้ที่ถูกสัตว์กัด หรือสัตว์ที่ถูกกัด การรักษาผู้ป่วย : ให้ การรักษาตามอาการภายใต้การดูแลอย่างเข้มงวด ค. มาตรการเมื่อเกิดการระบาด ประกาศเขต ควบคุมการติดโรค ภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับของท้องถิ่น และกฎหมายสาธารณสุข ฉีดวัคซีน สุนัขในพื้นที่เกิดโรค อาจจำเป็นต้องให้วัคซีนแก่สัตว์เลี้ยงอื่น ๆ ด้วย บังคับใช้มาตรการตาม กฎหมายอย่างเข้มงวด เช่น การกักสุนัขไม่มีเจ้าของ หรือ สุนัขไม่ได้รับวัคซีน การควบคุม จำนวนสุนัขโดยการตอน ทำหมัน และฉีดยาคุมกำเนิด ช่วยให้สามารถตั้งวงจรรเกิดโรคได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ง. สัญญาณภัยที่ควรระวัง : อาจเกิดปัญหาเมื่อมีการนำโรคเข้าสู่พื้นที่ปลอด โรคแล้ว หรือมีการระบาดในพื้นที่ที่มีสุนัขจรจัด หรือสัตว์ป่าจำนวนมาก ๑. ถ้าเป็นสัตว์เล็ก อย่าง กระรอก กระต่าย แมว สุนัขสูตรได้ทั้งตัว แต่ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่ อย่างสุนัข สุกร วัว ต้องตัดเฉพาะ ส่วนหัวไปชันสูตร ๒. ผู้ตัดหัวสัตว์จะต้องไม่มีบาดแผลที่มือ และต้องสวมถุงมือยางหรือถุงมือ พลาสติก ที่กันน้ำได้ขณะทำการตัด ๓. นำถุงพลาสติกครอบปากสุนัขก่อนลงมือตัด เป็นการ ป้องกันน้ำลายสัตว์กระเด็น จากนั้นใช้มีดคมๆ ตัดตรงรอยข้อต่อระหว่างศีรษะกับคอ รวบ ถุงพลาสติกที่ครอบปากสุนัข ไว้ และนำไปใส่ลงในถุงพลาสติกหนาๆ อีกชั้น รัดปากถุงให้แน่น ห่อ ด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์ หนาๆ ใส่ถุงพลาสติกหนา รวบรวมปากถุงรัดให้แน่น (ห้ามแช่หัวสัตว์ใน ฟอรัมาลิน จะทำให้ เนื้อสมองแข็ง แยกเชื้อไม่ได้ ผลการตรวจไม่ดี) ๔. นำถุงนี้ใส่ลงในถัง พลาสติก โฟม หรือโลหะ อย่างใดอย่างหนึ่งที่มีน้ำแข็งรองอยู่ กันถึง ประมาณ ๑/๔ แล้วเท น้ำแข็งกลับทับอีกครั้ง เพื่อรักษาตัวอย่างไม่ให้เน่า (ห้ามใส่เกลือ หรือแช่แข็ง จะทำให้ใช้เวลาใน การตรวจนานขึ้น และผลตรวจอาจไม่ดีเท่าที่ควร) ๕. นำส่งห้องชันสูตรโรคโดยเร็วที่สุดภายใน ๒๔ ชั่วโมง ๖. กรอกรายข้อมูลในแบบส่งตัวอย่างตรวจอย่างละเอียด เกี่ยวกับชนิดสัตว์ สี อายุ การ ฉีด วัคซีน การกักคนหรือสัตว์อื่น รวมทั้งชื่อที่อยู่ ของผู้ต้องการผลชันสูตรหรือเจ้าของติดไว้ด้วย ป้องกันการสลับตัวอย่าง และเจ้าหน้าที่สามารถติดต่อได้รวดเร็ว ส่วนซาก ถุงมือยางหรือ ถุงพลาสติก ควรเผาหรือฝังให้ลึกอย่างน้อย ๕๐ ซม. ป้องกัน สัตว์อื่นคุ้ยเขี่ย มีดหรืออุปกรณ์อื่น ให้ทำความสะอาดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ แล้วผึ่งแดดให้แห้ง หรือต้มในน้ำเดือดนาน ๑๐ นาที

กรุงเทพฯ ๑. ศูนย์โรคพิษสุนัขบ้า กรมปศุสัตว์ (บริการ ๒๔ ชั่วโมง) โทร. ๒๕๑-๗๐๒๒ ๒. สถาน เสาวภา สภากาชาดไทย (บริการ ๒๔ ชั่วโมง) โทร. ๒๕๒-๐๑๖๑-๔ ๓. คณะแพทยศาสตร์ ศิริ

ราชพยาบาล (ภาควิชาจุลชีววิทยา) โทร. ๔๑๑-๓๑๑๑, ๔๑๑-๐๒๖๓ ภาคกลาง ๑. สถาบันวิจัย
 วิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ นนทบุรี โทร. ๕๘๙-๙๘๕๐-๘ ๒. ศูนย์
 วิทยาศาสตร์การแพทย์ ชลบุรี โทร. (๐๓๘) ๒๘๖๔๗๘, ๒๘๗๑๑๑ ๓. โรงพยาบาลพระปกเกล้า
 จันทบุรี โทร. (๐๓๙) ๓๒๔๙๗๕-๘๔ ต่อ ๒๘๒ ๔. ศูนย์วิจัยและชันสูตรโรคสัตว์ ชลบุรี โทร.
 (๐๓๘) ๗๔๒๑๑๖-๒๐ ๕. สำนักงานปศุสัตว์เขต ๑ พระนครศรีอยุธยา โทร. (๐๓๕) ๒๔๒๓๓๙
 ๖. สำนักงานปศุสัตว์เขต ๒ ฉะเชิงเทรา โทร. (๐๓๘) ๕๑๑๙๙๗ ๗. สำนักงานปศุสัตว์เขต ๓
 นครปฐม โทร. (๐๓๔) ๒๕๐๙๘๒ ๘. สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดชัยนาท โทร. (๐๕๖) ๔๑๑๓๘๑
 ภาคเหนือ ๑. คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โทร. (๐๕๓) ๙๔๕๑๓๔ ๒. ศูนย์วิทยา
 ศาสตร์การแพทย์ เชียงใหม่ โทร. (๐๕๓) ๒๑๑๓๓๘ ๓. ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ เชียงราย
 โทร. (๐๕๓) ๗๙๓๑๔๘-๕๐ ๔. สำนักงานปศุสัตว์เขต ๕ เชียงใหม่ โทร. (๐๕๓) ๘๙๒๔๕๓ ๕.
 ศูนย์วิจัยและชันสูตรโรคสัตว์ ลำปาง โทร. (๐๕๔) ๒๒๖๙๗๘ ๖. สำนักงานปศุสัตว์เขต ๖
 พิษณุโลก โทร. (๐๕๕) ๒๕๘๘๕๔ ๗. สำนักงานปศุสัตว์ จังหวัดกำแพงเพชร โทร. (๐๕๕)
 ๗๑๑๔๕๐ ๘. สำนักงานปศุสัตว์ จังหวัดเพชรบูรณ์ โทร. (๐๕๖) ๗๒๑๖๓๑

อาการของโรคพิษสุนัขบ้า

ผู้ป่วยที่ได้รับเชื้อจะเริ่มมีอาการปวดศีรษะ มีไข้ต่ำ เจ็บคอ ปวดเมื่อยตามตัว เบื่ออาหาร อ่อนเพลีย

- อาการที่พบบ่อยคือคันบริเวณบาดแผลที่ถูกกัดซึ่งอาจหายสนิทไปนานแล้ว แต่ต่อมาลุกลามไปที่อื่น ผู้ป่วยจะเกาจนจนเลือดออกซิบ
- มีอาการกลืนลำบากเพราะกล้ามเนื้อที่ลำคอและกล่องเสียงหดเกร็งตัว
- อายากดน้ำแต่กลืนไม่ได้ทำให้มีอาการกลืนน้ำ น้ำลายฟูมปาก บ้วนน้ำลายบ่อย
- รู้สึกกระวนกระวาย ตื่นเต้น ใจคอหงุดหงิด หายใจเร็ว ประสาทสัมผัสจะไวต่อการกระตุ้น ทำให้ตกใจง่าย และสะดุ้งพวเมื่อถูกลม หรือได้ยินเสียงดัง
- กล้ามเนื้อแขนขาเกร็งกระตุก ระยะหลังจะเป็นอัมพาตหมดสติและเสียชีวิตภายใน ๒-๗ วัน นับจากเริ่มแสดงอาการ

วิธีสังเกตสุนัขหรือแมวที่เป็นโรคกลัวน้ำ

ระยะแรกสัตว์จะมีนิสัยผิดไปจากเดิม ต่อมาจะมีอาการตื่นเต้น ตกใจง่าย กระวนกระวาย กระโดดงับลม หรือ
 แผลง กินของแปลกๆ เช่น เศษไม้ หิน ดิน ทราย กัดทุกอย่างทุกอย่างที่ขวางหน้า กินอาหารได้น้อยลง ม่านตาเบิก
 ขยาย และไวต่อแสงและเสียง ระยะสุดท้ายสัตว์จะมีการอัมพาต ทำให้เสียงเห่าหอนผิดปกติ หลังแข็ง หางตก
 ลั่นห้อย โดยอาจจะห้อย น้ำลายไหลซึม กลืนไม่ได้ ขากรรไกรแข็ง อ้าปากค้าง ขาสั่น เดินไม่มั่นคง อาการอัมพาต
 จะลุกลามไปทั่วตัว แล้วจะล้มลง ชักและตายภายใน ๑๐ วัน นับตั้งแต่วันเริ่มแสดงอาการ อย่างไรก็ตามสัตว์บางตัว

อาจมีอาการซึมโดยแสดงอาการระยะ ตื่นเต้น สั่นหรือไม่แสดงอาการเลย ซุกซ่อนอยู่ในที่มืดและเงียบๆ ไม่กินอาหาร อาจเอาเท้าตะกรุยคอกคล้ายกระตุกติดคอ โดยไม่มีอาการดูร้ายให้เห็น จะกัดคนเมื่อถูกรบกวน ดังนั้นจึงต้องสนใจระมัดระวังต้องไปพบแพทย์

การป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

การป้องกันเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับโรคพิษสุนัขบ้า จึงควรหลีกเลี่ยงการถูกกัดให้ได้มากที่สุด หรือเมื่อโดนกัดแล้วควรปฏิบัติ โดย “สุนัขกัด ต้องล้างแผล ใส่ยา กักหมา หามหมอ ให้วัคซีนต่อจนครบชุด” ตามขั้นตอนดังนี้

๑. นำสัตว์เลี้ยงไปรับวัคซีน

นำสัตว์เลี้ยง เช่น สุนัข แมว ไปให้วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง ตามพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้ากำหนดเจ้าของต้องนำสุนัขไปรับการให้วัคซีนเข็มแรกอายุ ๒-๕ เดือน และควรให้ กระตุ้นหลังจากเข็มแรก ๑-๓ เดือน

๒. หลีกเลี่ยงด้วย '๕ ย'

เราควรลดความเสี่ยงจากการถูกสุนัขกัด โดยปฏิบัติตามคำแนะนำ ๕ ย ได้แก่ “อย่าแหย่ อย่าเหยียบ อย่าแยก อย่าหยิบ อย่ายุ่ง” คือ อย่าแหย่ให้สุนัขหรือสัตว์ต่างๆ โกรธ อย่าเหยียบหาง หัว ตัว ขา หรือทำให้สุนัขหรือสัตว์ต่างๆ ตกใจ อย่าแยกสุนัขหรือสัตว์ต่าง ๆ ที่กำลังกัดกันด้วยมือเปล่า อย่าหยิบจานข้าวหรือเคลื่อนย้ายอาหารขณะที่สุนัขหรือสัตว์ต่างๆ กำลังกิน อย่ายุ่งกับสุนัขหรือสัตว์ต่าง ๆ ที่ไม่รู้จักหรือไม่มีเจ้าของ

๓. ระวังบุตรหลานไม่ให้เล่นคลุกคลีกับสุนัข

หรือสัตว์เลี้ยงที่ยังไม่ได้ให้วัคซีน หรือไม่ทราบประวัติการให้วัคซีน ควรนำสัตว์เลี้ยงไปรับการให้วัคซีนโดยเร็วที่สุด เพราะสัตว์ที่ได้รับวัคซีนถูกต้องแล้วประมาณ ๑ เดือน จึงจะมีภูมิคุ้มกันต่อโรคนี้ และถ้าไม่ต้องการให้สุนัขมีลูกควรนำไปคุมกำเนิด เช่น ทำหมัน ให้อาคุม

๔. แยกขยะและเก็บกวาดให้สะอาด

ควรทิ้งขยะ เศษอาหาร ในที่มีฝาปิดมิดชิดหรือกำจัดโดยการฝังหรือเผา เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นแหล่งอาหารสุนัขจรจัด และดูแลสุนัขอย่างรับผิดชอบ ไม่ควรปล่อยให้ไปก่อความรำคาญเสียหายต่อผู้อื่น

๕. เมื่อพบเห็นสุนัข

หรือสัตว์ที่มีอาการที่คิดว่าจะเป็นโรคนี้ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลทราบโดยด่วนเพื่อดำเนินการควบคุมโรคไม่ให้แพร่ไปที่อื่นและ ติดตามคนที่ถูกสุนัขตัวดังกล่าวกัด ช่วน มารับการรับวัคซีน

การรักษาโรคพิษสุนัขบ้า

- เมื่อสุนัขหรือสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมกัด ผู้ป่วยควรล้างแผลด้วยสบู่และน้ำสะอาดหลาย ๆ ครั้ง เช็ดให้แห้งแล้วใส่สารละลายไอโอดีนที่ไม่มี แอลกอฮอล์ เช่น โพวิดีน ไอโอดีน หรือยารักษาแผลสดอื่นๆ แทน พร้อมทั้งติดตามหาเจ้าของสุนัขที่กัดเพื่อสอบถามประวัติการให้วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและประวัติอาการสุนัขเพื่อเฝ้าสังเกตต่อไป
 - รีบไปพบแพทย์ หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ใกล้ที่สุด เพื่อรับคำแนะนำในการให้วัคซีน และภูมิต้านทาน (Immunoglobulin) ป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และถ้าต้องได้รับการให้วัคซีนและภูมิต้านทานจะต้องไปให้ครบตามนัดหมายและปฏิบัติตามคำสั่งโดยเคร่งครัด ๕.๒ ควรกักขังสุนัขหรือแมวที่กัดไว้เพื่อดูอาการอย่างน้อย ๑๐ วัน โดยในระหว่างนี้ควรให้อาหารและน้ำสุนัขหรือแมวดังกล่าวตามปกติ แต่ต้องระวังและไม่คลุกคลีด้วย ถ้าสัตว์มีอาการผิดปกติให้รีบพบแพทย์ทันที และถ้าสัตว์ตายในระหว่างนี้ให้แจ้งเจ้าหน้าที่เพื่อตัดหัวสัตว์ส่งตรวจเชื้อพิษสุนัขบ้า
- ถ้าพบคนที่ถูกสุนัขกัดควรแนะนำให้รีบล้างแผล ใส่ยา และไปพบแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ที่ศูนย์บริการสาธารณสุข หรือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโดยเร็ว